

АВТОБИОГРАФИЯТА КАТО ЖАНР

Даниела М. Димитрова

Терминът **автобиография** от етимологична гледна точка е съставен от 3 елемента: от гръцки език префиксът *авто* – сам, *bios* – живот и *grapho* – пиша.

От семантична гледна точка автобиографията е съчинение, в което авторът е едновременно повествовател и главен герой и който разказва за своя живот по ретроспективен начин. Автобиографията може да облече формата на проза, лирична поема, епопея, дори на драма.

Самият термин се появява в началото на XIX век, през 1809г. в английския език, предшестван от немското *Selbstbiographien* през 1796г. През 1838г. по модел на английската дума *autobiography* навлиза и във френския език (*autobiographie*).

Първият френски специалист на този жанр Филип Лъожон смята, че за да има автобиография, трябва да има идентичност на автора, на повествователя и на главния герой. При разглеждането ѝ се поставят въпросите за искреността на повествователя, за автентичността на изложените факти и т.н. Ето защо за един литературен критик от съществено значение е да провери истинността на тези факти.

В Античността някои автори дават сведения за техния личен живот. Такъв е случаят с Аристофан, който отделя специален пасаж, наречен “*parabase*” в някои от своите комедии, и говори от свое име на слушателите, като разказва за живота си. Историците също пишат за самите себе си и за ролята, която са допринесли по време на някои събития (Ксенофонт, “*Anabase*”). За личния си живот пишат гръцките оратори Антифон, Андоцид, Демостен. Това прави и Изократ, съвременник на Платон, който най-много се доближава до този жанр в своята пледоария “*Peri antidosco*”.

По време на Римската империя Юлий Цезар следва гръцката традиция в своите “Коментари”. Въпреки че говори за себе си от 3 лице, той разграничава самия себе си от този, който наблюдава, и от този, който е наблюдаван. Може би Емилиус Скаурус (162 – 89 пр. Хр.) е първият латински автобиограф. Цицерон предпочита епичната форма, за да превъзнесе своето консулство в “*De consulatu suo*”. Докато в “*Ta eis eauton*” на Марк Аврелий (180г. сл.Хр.) има едновременно биографични сведения и размишления, свързани с духовния живот.

Но именно “Изповеди” (397 – 400) на Августин още от първите векове на Християнството съставят текста, основоположник на автобиографичния жанр. Въпреки че думата “изповед” тук означава признание на своите грехове, отправено към Господ, творбата, под влиянието на Християнството, акцентира върху духовния живот, върху самосъзнанието. В книга “Изповеди”, Августин поставя въпрос и веднага отговаря: “*Et dixi me ad me et dixi mixi: tu qui es? Et respondi: homo.*” (“Тогава се обърнах към себе си: ‘Ти, си казах аз, кой си ти?’ и аз отговорих: ‘Човек.’”). Текст преди всичко религиозен по своята повествователна структура.

През Средновековието развитие имат най-вече религиозните автобиографии. Например известната “*Historia calamitatum mearum*” (“История на злините” – 1334 г.) на монах Абелар, “*La vita nuova*” (1558 – 1562) на Данте, автобиография на мистичния Хенрих фон Сенс (1300 – 1366).

Към края на Средновековието и началото на Възраждането автобиографичния жанр се развива в Европа и най-вече в Италия. В своето произведение “*Libri di*

famiglia” Кристоф Вейанд пише как в Италия по онова време изражението на индивида се проявява под формата на аналитични автобиографии като разкази за живота на артисти, интелектуалци, писатели, общественици. Тези текстове представят антропологичната картина на начина на живот и на историята на Италия от XIV до XVI век.

Тук можем да цитираме Петрарка, Бенвенуто Челини, Силвио Пиколомини (“De vita propria”, 1576). В Европа Тереза Давила (Libro de su vida (1588)), Монтен („Опити”).

Именно през XVIII в. жанрът се разпространява. Развитието на буржоазията е повсеместно. Най-забележителните автобиографии са „Мемоари” на Голдони в три части, „Мемоари” на Св. Симон и разбира се „Изповеди” на Русо, където автобиографията се утвърждава като литературен и модерен жанр.

През XIX в. жанрът залива цяла Европа. Например още през 1803 г. Алфиери написва „Живот” в Германия, 1806 г. Юнг Стилинг със своята религиозна автобиография „Животът на Г-н Стилинг, една испанска история”, 1881 – 1814 „Поезия и истина” на Гьоте, 1848 г. „Спомени от отвъдното” на Шатобриан.

През XIX и XX в. жанрът разцъфва почти навсякъде. Измежду многобройните примери могат да се посочат в различни страни: „Изповеди на един английски пушач на опиум” (1821 г.) на англичанина Томас де Куинси, „Le mie prigioni” (1832 г.) на италианеца Силвио Пелико, „Авантюрата на моя живот” на датчанина Андерсен, „Историята на моя живот” на французката Жорж Санд, „Синът на една сервитьорка” на шведа Стринберг, „Моите университети” (1830 г.) на Максим Горки.

Държавници са написали своите автобиографии като успяват да заинтригуват както литературни критици, така и историците. Такъв е случаят с Бенджамин Франклин за разлика от Уинстън Чърчъл, Шарл де Гол, Антони Еден, които са се ограничили само със спомени с политически и военен интерес.

В края на XX в., появата на СПИН е причина автобиографията да се превърне повече в терапевтична изповед като „Душа-беглец” на американеца Харолд Бродски и „Приятелят, който не ми спаси живота” на Ерве Гибер.

От психологическа гледна точка автобиографията повдига въпроси за паметта, за личността, за самоанализа.

На практика трудно се различава автобиографията от някои романи, написани в първо лице.

Тя също може да бъде също едно много разширено понятие. Терминът може да се отнася и до други аспекти с или без литературен характер. Например като автобиографичен може да се разглежда списъкът с лични данни (Curriculum Vitae).

Съществуват автобиографии, написани в трето лице, където идентичността на героя, повествователя и на автора изчезва. В такъв случай говорим за биография.

Автобиографът обещава на читателя, че това, което говори, е истина. Държи се като историк или журналист с разликата, че темата, относно която предлага истинска информация, е самият той.

В новата българска литература са интересни автобиографиите на Софроний Врачански – „Житие и страдания грешнаго Софрония”: „Грешният, аз, между хората, съм се родил в село котел от баща Владислав и от майка Мария и ми сложили първото име Стойко. И когато съм бил три годишен, поминала се майка ми. И като си взе баща ми втора жена, що беше люта и завистлива, и като им се роди мъжко дете него гледаше, а мене все отритваше.”, на П. Р. Славейков („Автобиография”), на Димитър Благоев („Страници из моя живот”), „Автобиография” на Гр. Пърлевич и др.

В своята автобиография известният актьор, сценарист, режисьор и продуцент Чарли Чаплин пише: „...Известна писателка, научавайки, че пиша автобиографията си, ми каза: „Надявам се, че ще имате смелостта да кажете истината”. Помислих, че става дума за моите политически убеждения, но тя имала предвид любовните ми похождения. Струва ми се, без да зная защо, от автора на една автобиография очакват дисертация върху физиологическите му влечения. Според мен това малко допринася за разкритието на даден характер. За разлика от Фройд аз не смятам, че сексът е най-важният елемент в сложността на човешкото поведение. Студът, гладът и срамът от бедността вероятно влияят по-силно върху психиката на човека... В тази книга обаче нямам намерение да описвам половия си живот, така както коментаторът предава боксов мач – удар по удар, според мен това би било антихудожествено, клинично и непоетично. Намирам по-интересни обстоятелствата, които водят до любовта.”

„Автобиографията бележи най-вече както никоой друг жанр този обрат, където интелектуалната енергия, вместо да се стреми към познанието на вселената, се концентрира върху Азът като върху един свят, в който човек открива чарът на самонаблюдението, на спомена, най-вече на спомена от детството, на мечтите, на самотата, на природата....”

Това определение на немския специалист Долф Оелер може би в най – пълна степен отговаря на същността на автобиографията като жанр. Поради което тя носи т.нар. точка на максимален интерес (ТМИ) в 21 век. като хвърля изобилна светлина върху личния, творческия и емоционалния живот на различни писатели, художници, театralи, общественици, държавници.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Bode.** Die Autographien zur deutschen Literatur, Kunst und Musik. Stuttgart. 1996.
2. **Buedel, Oscar.** “Autobiographismus und Fragmentismus in der italienischen Nachkriegsliteratur”. Euphorion, 1954.

3. **Clark, A. M.** *Autobiography: Its Genesis and Phases.* Edinburgh. London. 1935.
4. **Lagny, Anne.** *L'autobiographie moderne.* Lille. Université Charles-de-Gaulle, 1997.
5. **Lejeune, Philippe.** *Je est un autre.* Seuil, 1980.
6. **Mathieu, Martine.** *Littératures autobiographiques de la Francophonie: actes du colloque de Bordeaux,* 21, 22, 23 mai 1994. Paris: CELFA / L'harmattan, 1996.
7. **Miroux, Jean-philippe.** *L'autobiographie: Ecriture de soi et sincerite.* Paris: Nathan, 1996.
8. **Misch, G.** *Geschichte der Autobiographie.* Frankfurt am Main. 1949 – 1969. 4 Vols.
9. **Siegel, Kristi.** *Women's autobiographies, culture, feminism.* New York. Bern. 1999, 2000.
10. **Zanone, Damien.** *L'autobiographie.* Paris: Ellipses Marketing, 1996.
11. “Dossier: L'autobiographie”, *Revue des lettres et de traductions*, № 7, special a l'occasion du sommet de la francophonie au Liban. Kalik: Université de St-Esprit, 2001. p. 263 – 512.
12. **Врачански, Софроний.** *Житие и страдания грешнаго Софрония.* С. Български писател, 1979. 100 с.
13. **Charles, Chaplin.** *Моята автобиография.* С., Наука и изкуство, 1979. 494 с.

Научна конференция, посветена на Ценко Цветанов

В Колежа по библиотекознание и информационни технологии в София на 11 март 2004 г. бе проведена национална научна конференция на тема: “Ценко Цветанов и българската книжовна култура”. Поводът бе стогодишнината от рождението на видния детски писател, библиотековед и библиограф, който от 1953 до 1960 г. е бил и директор на Държавния библиотекарски институт. Форумът бе съвместна проява на Колежа по библиотекознание и информационни технологии, на катедра Библиотекознание, библиография и културна политика към СУ “Св. Кл. Охридски” и на катедра Библиотекознание, масови комуникации, чужд езици при ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”.

Конференцията откри ректорът на КБИТ доц. дин Стоян Денчев, които след като поздрави участниците съобрази, че наименова своя лична стипендия на името на

Ценко Цветанов и пое ангажимент в недалечно бъдеще преподаватели и студенти във висшето училище да изработят, а след това да бъде публикувана биобиблиография на именития творец.

На конференцията бяха прочетени над 20 доклада, в които бяха разкрити значителните прояви на Ценко Цветанов като автор за деца и юноши, библиотековед, библиограф и преподавател. Сред докладчиците бяха проф. дфн Ани Гергова, проф. дфн Елка Константинова, проф. дин Веселин Трайков, проф. Марин Ковачев, доц. дин Стоян Денчев и много други.

Гости на конференцията бяха и членове на семейството на учения. Неговият син арх. Павел Цветанов разказа вълнуващи спомени за своя баща. Благодарение на любезното му съдействие, бе уредена и интересна изложба с много материали от архива на Ценко Цветанов, която разкрива различни страни от проявите му в полето на българската книжовна култура. Докладите се подготвят за печат в сборник, който се издава с финансовата подкрепа на МОН.

Мария Млагенова